

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય

વી.

જલાલ ઉદ્દીન અને અન્યો

ઓક્ટોબર ૫, ૨૦૦૪

[અરિજીત પાસાયત અને સી. કે. ઠાકર, ન્યાયમૂર્તિઓ]

સેવા કાયદો:

યુ. પી. ઉચ્ચ શિક્ષણ (જૂથ એ) સેવા નિયમો, ૧૯૮૫/યુ. પી. સરકારી કર્મચારીઓની બઢતી નિયમો દ્વારા ભરતી માટેના માપદંડ, ૧૯૯૪ – આર ૧૬/ આર.આર ૨ અને ૪ – સરકારી ડિગ્રી કોલેજના આચાર્ય – બઢતી –

માપદંડ – ઉચ્ચ અદાલતે ૧૯૮૫ના નિયમોના આધારે બઢતીનું નિર્દેશ કર્યો – રાજ્ય સરકારની અરજી કે ૧૯૮૫ના નિયમો હવે કાર્યરત ન હતા અને તેના બદલે, ૧૯૯૪ના નિયમો લાગુ હતા – ઠેરવ્યું કે, હાઈકોર્ટે રિટ પિટિશનની નવેસરથી સુનાવણી કરવી અને કેસની હકીકતો પર ૧૯૯૪ના નિયમોની લાગુતા અને અસરને ધ્યાનમાં લેવી.

પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ હાઈકોર્ટ સમક્ષ રિટ પિટિશન દાખલ કરીને યુ. પી. ઉચ્ચ શિક્ષણ (ગ્રુપ-એ) સેવા નિયમો, ૧૯૮૫ ના નિયમ ૧૬ દ્વારા કલ્પના કરાયેલ વરિષ્ઠતાના આધારે તેમને સરકારી ડિગ્રી કોલેજના આચાર્ય તરીકે બઢતી આપવા માટે રાજ્ય સરકારને નિર્દેશ આપવાની માંગ કરી હતી. રિટ પિટિશનને મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.

રાજ્ય સરકાર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ઉચ્ચ અદાલતે યુ. પી. સરકારી કર્મચારીઓની બઢતી દ્વારા ભરતી માટેના માપદંડ નિયમો, ૧૯૯૪ ની અવગણના કરીને અને ૧૯૮૫ના નિયમો જે હવે અમલમાં નથી તેમને લાગુ કરવામાં ભૂલ કરી હતી.

અપીલને મંજૂરી આપી અને આ બાબતને હાઈકોર્ટમાં પરત મોકલવી, કોર્ટે

ઠેરવ્યું – રાજ્ય સરકાર દ્વારા ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવેલા જવાબી સોગંદનામામાં, યુપી સરકારી કર્મચારીઓના બઢતી દ્વારા ભરતી માટે માપદંડ નિયમો, ૧૯૯૪ અને ૧૯૯૬માં કરવામાં આવેલા સુધારાનો સ્પષ્ટ સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો, જોકે ઉચ્ચ અદાલતે જવાબી સોગંદનામાના કેટલાક ફક્કરાનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો, પરંતુ તેણે ૧૯૯૪ના નિયમો અને વિવાદ પર તેની અસરની નોંધ લીધી ન હતી.તેથી, યોગ્ય માર્ગ એ હશે કે હાઈકોર્ટને રિટ પિટિશનની નવેસરથી સુનાવણી કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવે. વર્તમાન કેસની હકીકતો પર ૧૯૯૪ના નિયમોની લાગુ પડતી અને તેની અસરને ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે.[૯૫-૬, એફ]

એન. કે. અગ્રવાલ વિરુદ્ધ કાશી ગ્રામીણ બેંક, વારાણસી (૨૦૦૩) ૨ યુ.પી.એલ.બી.ઈ.સી. ૧૩૩૩; સંત રામ શર્મા વિરુદ્ધ રાજસ્થાન રાજ્ય અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૭) એસ.સી. ૧૯૧૦ મૈસૂર રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ સૈયદ મહમૂદ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૮) એસ.સી. ૧૧૧૩ અને કે. સામંતારાય વિરુદ્ધ નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ, એ.આઈ.આર. (૨૦૦૩) એસ.સી. ૪૪૨૨ નો સંદર્ભ કરવામાં આવ્યો છે.

દીવાની અપીલીય અધિકારક્ષેત્ર : સિવિલ અપીલ નંબર ૬૫૧૧/૨૦૦૪.

સી.એમ.ડબલ્યુ.એ નંબર ૬૯૧૦/૨૦૦૧ માં અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટના તારીખ ૪.૧૨.૨૦૦૩ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

અપીલકર્તા વતી દિનેશ ક્લિવેદી, રણવીર સિંહ અને સુશ્રી નિરંજના સિંહ.

પ્રતિવાદીઓ માટે રાજ કુમાર ગુપ્તા અને એ. એન. બારડિયાર.

કોર્ટનો ચુકાદો જસ્ટિસ અરિજીત પાસાયત દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો. પરવાનગી આપવામાં આવી છે.

ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચ દ્વારા આપવામાં આવેલા ચુકાદાની કાયદેસરતા પર સવાલ ઉઠાવે છે. વર્તમાન પ્રતિવાદી નંબર ૧ દ્વારા રિટ પિટિશન દાખલ કરવામાં આવી હતી જેમાં પ્રાર્થના કરવામાં આવી હતી કે તેમને સરકારી ડિગ્રી કોલેજના આચાર્ય તરીકે બઢતી આપવામાં આવે. ફરિયાદ કરવામાં આવી હતી કે તેમના જુનિયરને બઢતી આપવામાં આવી હોવા છતાં તેમને બઢતી આપવામાં આવી ન હતી. એન. કે. અગ્રવાલ વિરુદ્ધ કાશી ગ્રામીણ બેંક, વારાણસી (૨૦૦૩ (૨) ચુ.પી.એલ.બી.ઈ.સી. ૧૩૩૩) માં હાઈકોર્ટના અગાઉના ચુકાદાને આધારે રિટ પિટિશનને મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો કે વર્તમાન પ્રતિવાદી નંબર ૧ ને સરકારી ડિગ્રી કોલેજના

આચાર્ય તરીકે બઢતી આપવી જોઈએ, જે વહેલી તારીખથી તેના જુનિયરને બઢતી આપવામાં આવી હતી, તેની વરિષ્ઠતા તે તારીખથી અમલમાં મૂકવાની હતી અને તેને બે મહિનાની અંદર બાકી રકમ આપવામાં આવશે. ઉચ્ચ ન્યાયાલય અનુસાર, બઢતી માટેના માપદંડ યુ. પી. ઉચ્ચ શિક્ષણ (જૂથ એ) સેવા નિયમો, ૧૯૮૫ના નિયમ ૧૬માં જણાવ્યા મુજબ હોવા જોઈએ. ઉપરોક્ત નિયમો અનુસાર, અયોગ્યની અસ્વીકારને આધિન વરિષ્ઠતા નિયમ ૧૬ (૧) (બી) ની દ્રષ્ટિએ માપદંડ હતો.

અપીલના સમર્થનમાં, અપીલકર્તા-રાજ્યના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે ઉચ્ચ અદાલતે સંબંધિત નિયમોની સંપૂર્ણપણે અવગણના કરી હતી અને તેના ચુકાદાને એવા નિયમ પર આધારિત કર્યો હતો જે હવે અમલમાં નથી. બઢતી નિયમો દ્વારા ભરતી માટે ઉત્તર પ્રદેશ સરકારના કર્મચારી માપદંડ, ૧૯૯૪ (ટૂંકમાં '૧૯૯૪ નિયમો') ને ધ્યાનમાં રાખીને ૧૯૮૫ના નિયમો નિષ્ક્રિય થઈ ગયા હતા, જેમાં સમયાંતરે ફેરફાર/સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો. આ નિયમો ભારતના બંધારણ, ૧૯૫૦ (ટૂંકમાં 'બંધારણ') ની કલમ ૩૦૯ ની જોગવાઈ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને ઘડવામાં આવ્યા છે. નિયમ ૨માં સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવ્યું હતું કે બંધારણની કલમ ૩૦૯ની જોગવાઈ હેઠળ અથવા અન્યથા સરકાર દ્વારા બનાવવામાં આવેલા અન્ય કોઈપણ નિયમો પર નિયમોની પ્રાધાન્ય ધરાવતી અસર હતી. તે સ્પષ્ટપણે નિર્ધારિત કરવામાં

આવ્યું છે કે ઉપર સૂચવ્યા મુજબ અન્ય કોઈપણ નિયમોમાં વિપરીત કંઈપણ હોવા છતાં નિયમોની અસર રહેશે.ઉચ્ચ અદાલતે ૧૯૮૫ ના નિયમોના આધારે કેસનો નિર્ણય લેવા માટે આગળ વધ્યા જે કરવાની મંજૂરી ન હતી.

જવાબમાં, પ્રતિવાદી નંબર ૧ના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે ૧૯૯૪ના નિયમો હેઠળ પણ પ્રતિવાદી બઢતી મેળવવા માટે હકદાર છે અને ખાસ કરીને ૧૯૯૪ના નિયમોનો ઉદ્દેશ કરવામાં આવ્યો નથી, તેમ છતાં રિટ અરજીનો નિર્ણય કરતી વખતે તેને ધ્યાનમાં રાખવામાં આવ્યો હતો.વરિષ્ઠતા-ક્રમ-યોગ્યતા અને યોગ્યતા-ક્રમ-વરિષ્ઠતા વચ્ચેનો તફાવત ખૂબ જાણીતો છે અને તેને પુનરાવર્તનની જરૂર નથી.

તમામ સેવાઓમાં, પછી ભલે તે જાહેર હોય કે ખાનગી, ઉચ્ચ હોદ્દાઓ અને નીચલા હોદ્દાઓનો સમાવેશ કરતી જગ્યાઓનો પદાનુક્રમ નિશ્ચિતપણે હોય છે.બઢતી, જેમ કે સર્વિસ લૉ જ્યુરિસપ્રુડેન્સ હેઠળ સમજવામાં આવે છે, તે ક્રમ, ગ્રેડ અથવા બંનેમાં પ્રગતિ છે અને કોઈ પણ કર્મચારીને બઢતી મેળવવાનો અધિકાર નથી, પરંતુ તેને બઢતી માટે વિચારણા કરવાનો અધિકાર છે.સંત રામ શર્મા વિરુદ્ધ રાજસ્થાન રાજ્ય અને અન્ય (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૯૧૦) માં નીચેના અવલોકનો નોંધપાત્ર છે:

“યોગ્ય બઢતી નીતિનો પ્રશ્ન વિવિધ વિરોધાભાસી પરિબલો પર આધાર રાખે છે.તે સ્પષ્ટ છે કે એકમાત્ર પદ્ધતિ જેમાં સંપૂર્ણ નિષ્પક્ષતા સુનિશ્ચિત કરી શકાય છે તે છે કે તમામ બઢતી સંપૂર્ણપણે વરિષ્ઠતાના આધારે કરવામાં આવે.તેનો અર્થ એ કે જો કોઈ પદ ખાલી પડે તો તે તે વ્યક્તિ દ્વારા ભરવામાં આવે છે જેણે તરત જ નીચે આપેલા પદ પર સૌથી વધુ સમય સુધી સેવા આપી હોય.પરંતુ વરિષ્ઠતા પ્રણાલીમાં મુશ્કેલી એ છે કે તે એટલી ઉદ્દેશ્યપૂર્ણ છે કે તે વ્યક્તિગત ગુણવત્તાને ધ્યાનમાં લેવામાં નિષ્ફળ જાય છે.એક વ્યવસ્થા તરીકે તે શ્રેષ્ઠ અધિકારીઓ સિવાય દરેક અધિકારી માટે વાજબી છે; એક અધિકારી પાસે જીતવા કે હારવા માટે કંઈ નથી જો તે ખરેખર એટલો બિનકાર્યક્ષમ ન બને કે તેની સામે શિસ્તભંગની કાર્યવાહી કરવી પડે.જો કે, આ વ્યવસ્થા સંબંધિત અધિકારીઓ માટે વાજબી હોવા છતાં, તે લોકો પર ભારે બોજ છે અને જાહેર વ્યવસાયના કાર્યક્ષમ સંચાલન પર મોટો દબાણ છે.તેથી, સમસ્યા એ છે કે તમામ અધિકારીઓને પ્રગતિની વાજબી સંભાવના કેવી રીતે સુનિશ્ચિત કરવી અને તે જ સમયે સૌથી સક્ષમ વ્યક્તિ દ્વારા જગ્યાઓ ભરવામાં જાહેર હિતનું રક્ષણ કેવી રીતે કરવું?બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, પ્રશ્ન એ છે કે યોગ્ય બઢતી-નીતિમાં વરિષ્ઠતા અને યોગ્યતા વચ્ચે યોગ્ય સંતુલન કેવી રીતે શોધવું.”

વરિષ્ઠતા-કમ-યોગ્યતા અને યોગ્યતા-કમ-વરિષ્ઠતાના સિદ્ધાંતો વૈચારિક રીતે અલગ છે. પહેલાના માટે, વરિષ્ઠતા પર વધુ ભાર મૂકવામાં આવે છે, જો કે તે નિર્ણાયક પરિબલ નથી, જ્યારે બીજાના માટે યોગ્યતા નિર્ણાયક પરિબલ છે. મૈસૂર રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ સૈયદ મહમૂદ અને અન્યો (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ એસ.સી. ૧૧૧૩) માં, એવું જોવા મળ્યું હતું કે મૈસૂર રાજ્ય નાગરિક સેવાઓ (સામાન્ય ભરતી) નિયમો, ૧૯૫૭ના નિયમ ૪ (૩) (બી) ની પૃષ્ઠભૂમિમાં, જેમાં વરિષ્ઠતા-કમ-ગુણવત્તાના આધારે પસંદગી દ્વારા બઢતીની જરૂર હતી, તે નિયમમાં "બઢતી માટે પાત્ર વ્યક્તિઓમાંથી પદની ફરજો નિભાવવા માટે ઉમેદવારની યોગ્યતાને આધિન વરિષ્ઠતાને આધારે" પસંદગી દ્વારા બઢતીની જરૂર હતી. એવું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું કે જ્યાં બઢતી વરિષ્ઠતા-કમ-યોગ્યતા પર આધારિત હોય ત્યાં અધિકારી માત્ર તેની વરિષ્ઠતાના આધારે અધિકારની બાબત તરીકે બઢતીનો દાવો કરી શકતો નથી અને જો તે ઉચ્ચ હોદ્દાની ફરજો નિભાવવા માટે અયોગ્ય જણાય, તો તેને પસાર કરી શકાય છે અને તેના જુનિયર અધિકારીને બઢતી આપવામાં આવી શકે છે. પરંતુ બઢતી આપવી કે નહીં તે નક્કી કરવા માટે આ એકમાત્ર રીતો નથી.

આ પાસાઓ કે. સામંતારે વિરુદ્ધ નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ (એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ એસ.સી. ૪૪૨૨) માં પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યા હતા.

એ નોંધવું જોઈએ કે રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા જવાબી સોગંદનામામાં ૧૯૯૪ના નિયમો અને ૧૯૯૬માં કરવામાં આવેલા સુધારાનો સ્પષ્ટ સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો. જોકે ઉચ્ચ અદાલતે જવાબી સોગંદનામાના કેટલાક ફકરાનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો, પરંતુ તેણે ૧૯૯૪ના નિયમો અને વિવાદ પર તેની અસરની નોંધ લીધી ન હતી. તેથી અમારો વિચારશીલ અભિપ્રાય છે કે જ્યારે સંબંધિત નિયમોને ધ્યાનમાં રાખવામાં ન આવ્યા હોય ત્યારે હાઈકોર્ટને રિટ પિટિશનની નવેસરથી સુનાવણી કરવાનો નિર્દેશ આપવાનો યોગ્ય માર્ગ હશે. વર્તમાન કેસની હકીકતો પર ૧૯૯૪ના નિયમોની લાગુ પડતી અને તેની અસરને ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે. અમે સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે અમે આ સંબંધમાં કોઈ અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો નથી.

ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ વિના ઉપરોક્ત હદ સુધી અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવે છે.

આર. પી.

આપીલ મંજૂર કરવામાં આવી.

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.